

GLOBOS INSTITUCIJŲ JAUNESNIŲJŲ PAAUGLIŲ SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ RAIŠKOS YPATUMAI

Kristina Gončerovaitė, Aušrinė Gumuliauskienė

Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas

Įvadas

Per pastarąjį šimtmetį visuomenės požiūris į vaikus iš esmės pasikeitė. Ilgą laiką buvo manoma, kad vaikai yra labai pažeidžiami, todėl jiems visų pirma reikalinga ypatinga tėvų ir visuomenės apsauga. Tik neseniai vaikai tapo teisės subjektais ir įgijo teisių (Archard, 2004). Lietuvoje vaikai pradedami pripažinti lygiaverčiais suaugusiesiems, bet ne visaverčiais dėl amžiaus. Viena vertus, požiūris į vaiką darosi modernesnis, akcentuojamas vaiko tolygumas suaugusiajam, kita vertus, – lieka konservatyvus, kai vaikai nelaikomi visavertėmis būtybėmis, turinčiomis visas teises, kuriomis disponuoja suaugusieji. Vaikai laikomi globos objektais, kuriais privalo rūpintis suaugusi, subrendusi visuomenės dalis. Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracijoje šiuo globėju laikoma visa žmonija, kuri turi atsižvelgti į vaiko nebrandumą, nesavarankiškumą ir suteikti jam visa, ką turi geriausio (Braslauskienė, 2002). Teisėti vaiko atstovai yra tėvai, įtėviai, globėjai, rūpintojai ir kiti asmenys, kurie pagal įstatymą ar kitą teisės aktą privalo rūpintis vaiku, jį auklėti, globoti, jam atstovauti, ginti jo teises ir interesus (LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 3 str., 1996). Kaip teigia R. Pivorienė (2005), nesirūpinimą vaiku neretai lemia tėvų nepasiruošimas būti tėvais, skurdas, jų psichinės sveikatos būklė ar psichologinės savybės. Tai kliudo tinkamai atlikti tėvų pareigas. Kai kurie tėvai nesupranta vaiko poreikių, neturi žinių apie vaiko psichologines ar fizines reikmes, kiti turi asmeninių rūpesčių (skrybpos, liga ir kt.), o kartais tiesiog savo poreikius – karjerą, pomėgius – laiko svarbesniais. Dėl to vaikas tampa apleistas, socialinių įgūdžių neturintis visuomenės narys, kurio ugdymu, auklėjimu, priežiūra turi pasirūpinti valstybė įstatymų bei kitų teisės aktų numatyta tvarka.

Pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama vaikų globos namų (VGN) auklėtinių socialinei integracijai į visuomenę, o tam turi reikšmės daugelis priimtų dokumentų, kurie akcentuoja būtinybę užtikrinti sąlygas šių vaikų sėkmingai socializacijai, mažinant jų socialinę atskirtį visuomenėje. Šiame kontekste reikšmingumas tenka asmens socialiniams įgūdžiams. Pastarieji įgalina asmenį valdyti socialines situacijas, efektyviai spręsti gyvenimiškas problemas, atitinkamai veikti pagal aplinką ar ją keisti (Raudeliūnaitė, Paigozina, 2009). Nemažai autorių –

Braslauskienė, 2002; Samošonok, 2009; Paigozina, 2009, – nagrinėjančių vaikų globos namų auklėtinių socialinę situaciją, ypač akcentuoja socialinių įgūdžių svarbą, kaip sėkmingos socializacijos veiksnį. Kita vertus, analizuojant mokslinius tyrimus, paaiškėjo, kad mūsų šalyje globos namų auklėtinių socialinių įgūdžių problema mažai tyrinėta. Todėl tikslinga atlikti tyrimą, kuris atskleistų globos namų auklėtinių socialinių įgūdžių raiškos ypatumus, parodytų, kokių įgūdžių vaikai stokoja, bei atkreiptų dėmesį į šių įgūdžių ugdymo svarbą.

Straipsnio tikslas. Empirinio tyrimo rezultatų pagrindu išryškinti ir pagrįsti vaikų globos namų (VGN) specialistų nuomonę apie globos namų jaunesniųjų paauglių (12–14 m.) socialinių įgūdžių raiškos ypatumus.

Uždaviniai: Išanalizuoti VGN darbuotojų nuomonę apie šių institucijų auklėtinių socialinių įgūdžių raišką, išryškinant vyraujančias VGN auklėtinių socialinių įgūdžių raiškos tendencijas, atliekant globos namų auklėtinių socialinių įgūdžių raiškos ypatumų lyginamąją analizę su kitų autorių tyrimų rezultatais.

Tyrimo metodai: mokslinės (psichologinės ir pedagoginės) ir kitų literatūros šaltinių analizė ir apibendrinimas; anketinė VGN darbuotojų apklausa; kiekybinė ir kokybinė atlikto tyrimo duomenų analizė.

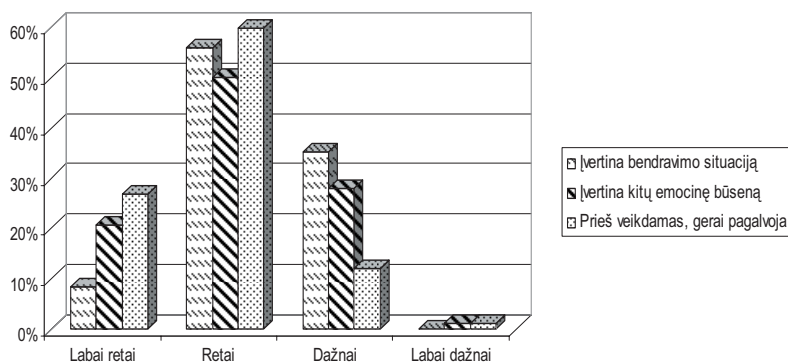
Tyrimo dalyviai: Anketinėje apklausoje dalyvavo 82 respondentai iš Radviliškio, Šiaulių ir Kuršėnų vaikų globos namų.

Tyrimui panaudotas klausimynas, skirtas VGN dirbantiems specialistams.

Tyrimo rezultatai

Siekiant atskleisti specialistų požiūrį į vaikų, gyvenančių globos namuose, socialinių įgūdžių raiškos ypatumus, pagrindinis dėmesys sutelktas į percepcinius, komunikacinius, veiklos ir bendradarbiavimo, savarankiškumo, interakcinių įgūdžių bei neformalios veiklos ypatumus.

Percepcinių įgūdžių ypatumams atskleisti, buvo aiškinamasi, ar dažnai vaikai vertina konkrečią bendravimo situaciją, kitų emocinę būseną bei dominuojančius jausmus, ar, prieš ką nors sakydami ir veikdami, gerai pagalvoja (1 pav.).

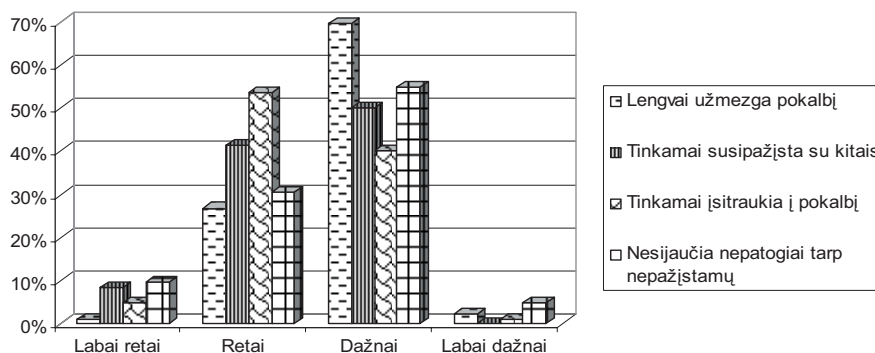
1 pav. VGN specialistų nuomonė apie vaiko percepcinių įgūdžių raišką (N = 82)

Palyginus percepcinius įgūdžius pagal anksčiau minėtus parametrus, išryškėjo, kad globos namų auklėtinių percepciniai įgūdžiai yra gana menki. Nors maždaug trečdalis respondentų įsitikinę, kad auklėtiniai dažnai įvertina bendravimo situaciją, vis dėlto nustatyta, kad daugiau nei pusė mano, kad šie vaikai retai įvertina bendravimo situaciją, jos aplinkybes, kitų emocinę būseną. Taip pat retai (trečdalis respondentų nuomone, labai retai) prieš ką nors sakydami ar veikdami, gerai pagalvoja. Detalesnė duomenų analizė parodė, kad taip mano daugiau nei pusė apklaustųjų. Pasak R. Raudeliūnaitės (2009), tai rodo, kad vaikų globos namų auklėtiniai stokoja tam tikro socialinio įžvalgumo. Tai gali neigiamai at-

siliiepti vaikų bendravimo kokybei, sukelti ir kitų problemų bendravimo srityje, nes, būtent, bendravimo situacijos pažinimas, jos įvertinimas įgalina asmenį kontroliuoti pačią situaciją ir į ją tinkamai atsakyti.

Tiriant VGN specialistų nuomonę apie vaikų komunikacinius įgūdžius, analizės objektu buvo pasirinkti kontakto užmezgimo bei palaikymo įgūdžiai (2 pav.).

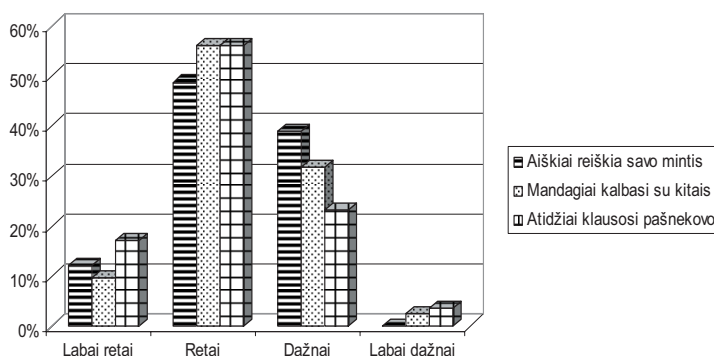
Tyrimo rezultatai atskleidė tokius faktus: 1) mažiau nei trečdalis apklaustųjų mano, kad vaikai retai užmezga pokalbį lengvai, 2) 70 proc. respondentų įsitikinę, kad globos namų auklėtiniai užmezgti pokalbį nesunku.

2 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie vaikų komunikacinių (kontakto užmezgimo) įgūdžių raišką (N = 82)

Šie rezultatai nesutampa su kitų tyrėjų (Leliūgienė, 2003; Raudeliūnaitė, 2008) padarytomis išvadomis. Būtent, šio tyrimo metu atsiskleidė pakan-

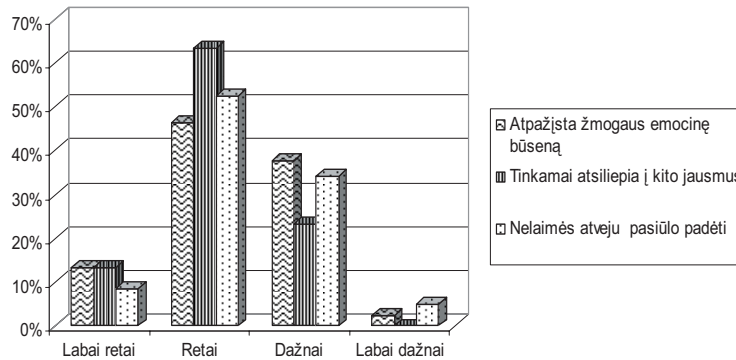
kamai geri globos namų auklėtinių komunikaciniai kontakto užmezgimo įgūdžiai, nors daugiau nei pusė apklaustųjų mano, kad vaikai retai kada tinkamai įsitraukia į pokalbį.

3 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie vaikų komunikacinių (kontakto palaikymo) įgūdžių raišką (N = 82)

Išanalizavus tyrimo duomenis, atsiskleidė tiriamųjų nuomonė apie vaikų komunikacinių (kontakto palaikymo) įgūdžių raišką (3 pav.). Pastebėta, kad globos namų auklėtinių įgūdžiai užmezgti kontaktą yra šiek tiek geresni, negu jų palaikyti. Penktadalis respondentų pažymi, kad vaikų globos namų auklėtiniai dažnai geba atidžiai klausytis pašnekovo, tačiau su tuo nesutinka daugiau nei pusė apklaustųjų, įsitikinusių, jog vaikai ne tik retai kada atidžiai klausosi kito pašnekovo, bet ir negeba mandagiai kalbėtis su

kitu asmeniu. Tai gali būti sietina su tuo, kad gyvenimas atskirai nuo tėvų sukelia rimtų ir ilgalaikių padarinių, apriboja galimybes išmokyti elgtis socialiai priimtinais būdais, nulemia netinkamo elgesio stiprėjimą (Samašonok, Žukauskienė, Gudonis, 2006). Pusei tyrimo dalyvių atrodo, kad vaikai retai kada geba aiškiai reikšti savo mintis. Tai gali būti sietina su vaikų žema saviverte; jie nepasitiki savimi ir aplinkiniais, yra linkę išryškinti ne tik savo, bet ir kitų neigiamas savybes ir nepastebėti teigiamų bruožų.

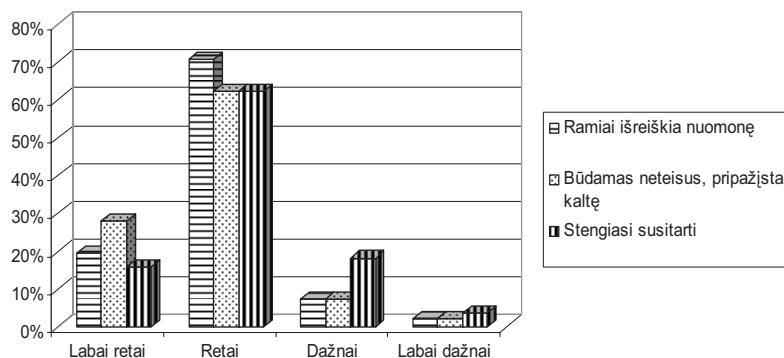

4 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie vaikų interakcinių (empatijos) įgūdžių raišką (N = 82)

Tiriant interakcinius įgūdžius, dėmesys buvo sutelktas į šias įgūdžių grupes: empatijos (4 pav.), konfliktų sprendimo (5 pav.), savireguliacijos (6 pav.).

Apžvelgus tyrimo rezultatus, išryškėjo, kad globos namų auklėtinių empatijos įgūdžių lygis nėra aukštas. Daugiau nei pusės respondentų nuomone, vaikai retai atpažįsta kito asmens emocinę būseną ar nelaimės atveju pasiūlo padėti. Tačiau daugiau nei trečdalis apklaustųjų su tuo nesutinka, nes, jų manymu, vaikai yra paslaugūs, juos sieja tarpusavio pagalba paremti santykiai, jie geba pažinti kitų emocijas, savijautą.

Nors penktadalis tyrimo dalyvių pažymi, kad vaikai dažnai tinkamai atsiliepia į kito jausmus, vis dėlto 63 proc. respondentų įsitikinę, kad vaikai stokoja šių įgūdžių. Daugumai globos namuose esančių vaikų būdingos neigiamos emocijos, jausmai, dažnai atsinešti iš biologinės šeimos, kurioje jie neturėjo galimybės pažinti teigiamus jausmus ar tinkamai reaguoti į kito žmogaus būseną, jo savijautą. Šie duomenys liudija, kad būtina vaikų globos namų auklėtinius mokyti empatijos, kito asmens jausmų supratimo. Be to, svarbu ugdyti ir jų norą padėti kitam, dirbti remiantis savitarpio pagalbos principu.

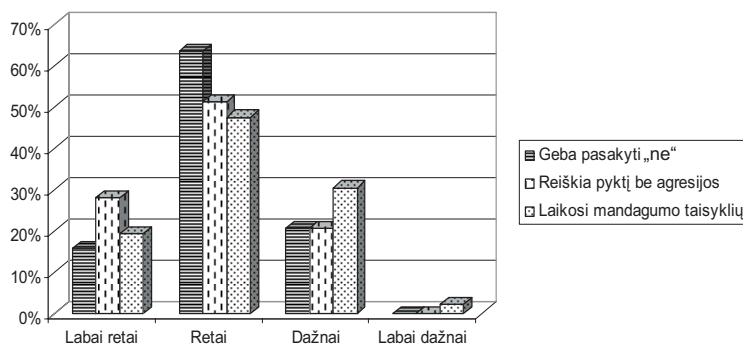
5 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie vaikų interakcinių (konfliktų sprendimo) įgūdžių raišką (N = 82)

Tyrimu išsiaiškinta, kad vaikai labai stokoja konfliktų sprendimo įgūdžių (5 pav.). 71 proc. respondentų mano, kad vaikai retai kada geba ramiai reikšti savo nuomonę. Vienodas procentas tiriamųjų

(62 proc.) pateikė nuomonę dėl auklėtinių gebėjimo, esant neteisiam, pripažinti savo kaltę bei stengimosi susitarti. VGN darbuotojų tvirtinimu, jų auklėtiniai retai kada geba tai padaryti. Trečdalis tiriamųjų mano,

kad vaikai labai retai turi ir geba tinkamai panaudoti konfliktų sprendimo įgūdžius. Pasak R. Raudeliūnaitės (2009), konflikto metu labai svarbu išsiaiškinti jo priežastis – leisti kiekvienam ramiai išsakyti savo

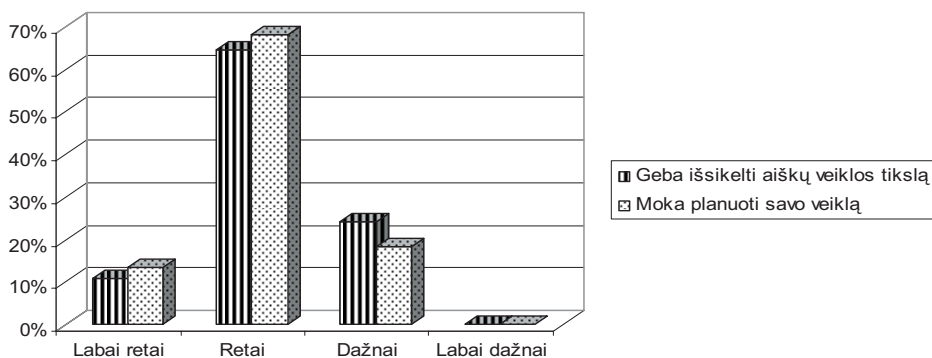
nuomonę ar poziciją ir rasti konstruktyvių konflikto sprendimo būdų. Įvaldyti konflikto sprendimo strategijas yra sunkus, ilgas ir aktualus procesas globos namų auklėtiniams.

6 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie vaikų interakcinių (savireguliacijos) įgūdžių raišką (N = 82)

Tyrimu nustatyta, kad globos namų vaikų turimų savireguliacijos įgūdžių lygis yra žemas, kaip ir konfliktų sprendimo ar empatijos (6 pav.). Nors penktadalis apklausos dalyvių teigė, kad vaikai dažnai sugeba atsisakyti, vis dėlto didžioji dalis tiriamųjų mano, kad vaikai retai kada geba pasakyti „ne“, t. y. akivaizdus savo nuomonės neturėjimas. Atsiskleidžia tendencija pasiduoti kitų įtakai, negebėjimas pasipriešinti kitų spaudimui. Išskyla didelė rizika ir pavojus vaikams įsitraukti į asocialias grupes, perimti jų vertybes, elgesio būdus, neatitinkančius

visuomenės normas. Nors penktadalis respondentų nuomone, auklėtiniai dažnai geba suvaldyti pyktį, vis dėlto tyrimo metu atsiskleidė, kad pusė apklaustųjų mano, jog globos namų auklėtiniai retai kada reiškia pyktį be agresijos. Dauguma jų negeba susivaldyti, o pykčio išliejimas ir fizinės jėgos panaudojimas jiems atrodo tinkamiausias būdas iškilusioms problemoms spręsti ar susijaudinimui, pykčiui numalšinti. Tai gali būti sietina ir su konfliktų sprendimo įgūdžių ar empatijos stoka. Rezultatai rodo, kad vaikai vis dėlto retai kada laikosi tinkamo elgesio taisyklių.

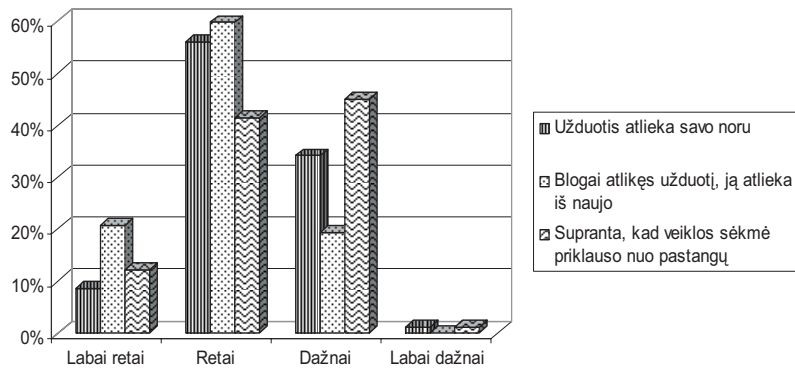

7 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie auklėtinių veiklos planavimo įgūdžių raišką (N = 82)

Siekiant atskleisti VGN auklėtinių veiklos ir bendradarbiavimo įgūdžius, atkreiptas dėmesys į veiklos planavimo (7 pav.), veiklos organizavimo ir vertinimo (8 pav.) bei dalyvavimo grupės veikloje (9 pav.) įgūdžius.

Išanalizavus respondentų nuomonę apie vaikų veiklos planavimo įgūdžius, nustatyta, kad jų ypač stokojama. Ketvirtadalis respondentų nuomone, vaikai dažnai geba išsikelti aiškų veiklos tikslą, tačiau net 65 proc. apklaustųjų mano, kad vaikams vis dėlto sunku tai padaryti, kaip ir apskritai planuoti visą

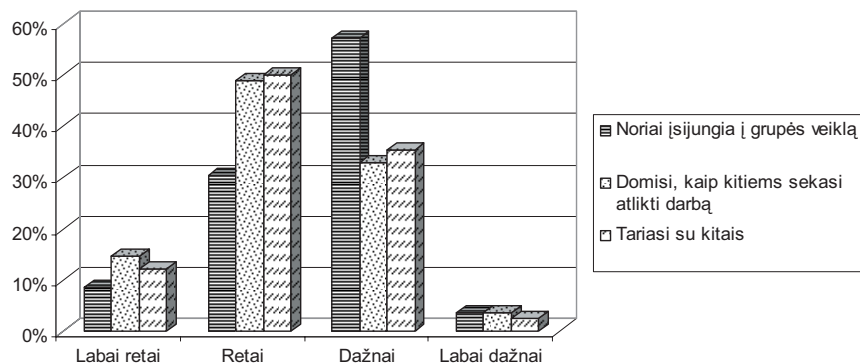
savo veiklą. Didžioji dalis apklaustųjų mano, kad vaikai ypač stokoja šių įgūdžių, negeba suplanuoti dienos eigos, kuri turėtų atitinkamus tikslus ir būtų siekiama juos įgyvendinti. Tyrimo duomenys sutampa su kitų autorių (Samašonok, 2007; Raudeliūnaitė, 2009) išvadomis, kad VGN auklėtiniai neskatinami planuoti savo veiklą, jiems sunku išsikelti aiškų ir įgyvendinamą veiklos tikslą. Atsiskleidė ir tai, kad dauguma vaikų neturi pakankamų įgūdžių dienos darbams ir pramogoms suplanuoti.

8 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie auklėtinių veiklos organizavimo ir vertinimo įgūdžių raišką (N = 82)

Vertinant globos namų auklėtinių veiklos organizavimo ir vertinimo įgūdžius, pastebėta, kad daugiau nei trečdalis tiriamųjų mano, jog vaikai yra veiklūs ir dažnai užduotis atlieka savo noru. Nors ir vaikai dažnai suvokia, kad veiklos sėkmė priklauso nuo jų įdėtų pastangų (su tuo sutinka 45 proc. tiriamųjų), vis dėlto daugiau nei pusė respondentų teigė,

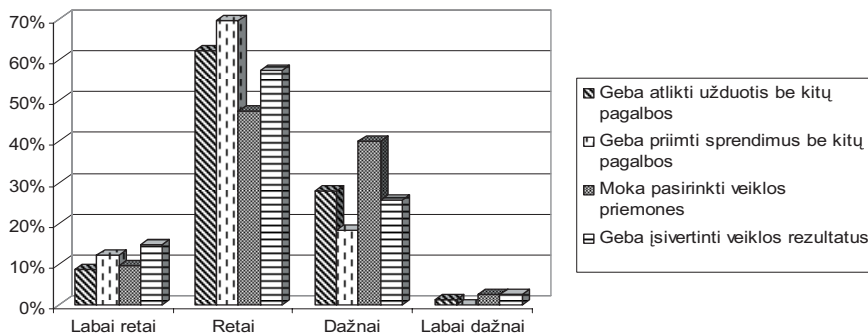
kad vaikai retai užduotis atlieka savo noru. Be to, 60 proc. apklausos dalyvių įsitikinę, kad vaikai, blogai atlikę užduotį, retai ją atlieka iš naujo. Vadinasi, vaikams būdingas nepasitikėjimas savimi, žema motyvacija, savivertė, pasyvumas, nenoras užsiimti tam tikra veikla, siekiant išvengti nesėkmių.

9 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie auklėtinių bendradarbiavimo įgūdžių raišką (N = 82)

Daugiau nei pusės tiriamųjų nuomone, nustatyta, kad vaikai dažnai noriai įsijungia į grupės veiklą. Grupinio darbo metodas turi labai daug teigiamų aspektų, be to, vaikai ugdomi įvairius socialinius įgūdžius, mokosi, kaip dera bendrauti ir bendradarbiauti grupėje, išklausti ir gerbti kito nuomonę, suplanuoti veiklą, išsikelti tikslus, numatyti veiklos eigą ir pan.

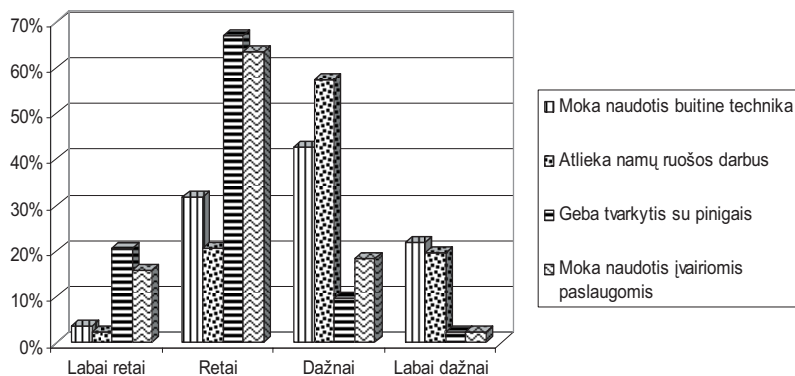
Tai labai teigiama veiklos planavimo ir interakcinių įgūdžių, kurių vaikai labai stokoja, ugdymo aspektu. Pusė VGN apklaustų specialistų mano, kad jų auklėtiniai retai tariasi su kitais ar domisi, kaip kitiems sekasi atitinkamoje veikloje. Tai rodo, kad vaikai nelingę palaikyti bendradarbiavimo santykius.

10 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie vaikų savarankiškumo įgūdžių raišką (1) (N = 82)

Tyrimu atskleista, kad globos namų auklėtiniai neturi tinkamų savarankiškumo įgūdžių. Nors ketvirtadalis respondentų teigė, kad vaikai dažnai priima sprendimus be kitų pagalbos, vis dėlto 70 proc. apklaustųjų mano, kad auklėtiniai nepakankamai savarankiški, nepasitiki savimi, todėl retai priima sprendimus be kitų pritarimo. Be to, žemą savarankiškumo įgūdžių lygį rodo ir tai, kad, daugiau nei pusės apklaustųjų nuomone, vaikai retai kada geba atlikti užduotis be kitų pagalbos. Tiriamųjų nuomonių pa-

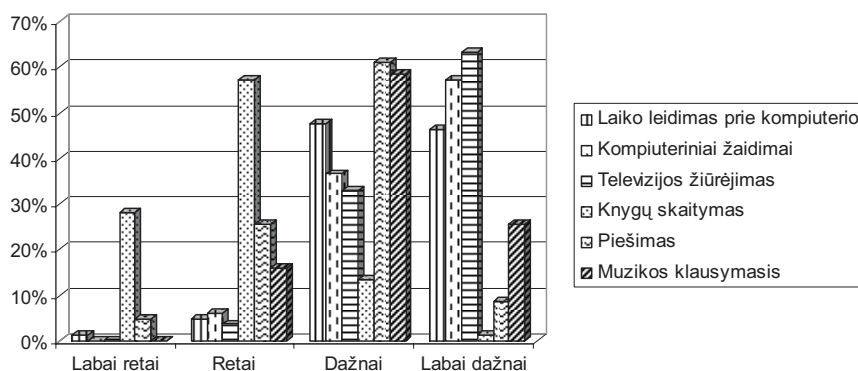
siskirstymas dėl tinkamų veiklos priemonių pasirinkimo buvo gana dviprasmiškas. Vienų respondentų nuomone (40 proc.), vaikai dažnai geba tai atlikti, tuo tarpu apie pusę apklaustųjų respondentų rinkosi atsakymą „retai“. Nors ketvirtadalis respondentų mano, kad vaikai geba tinkamai įsivertinti savo veiklos rezultatus, daugiau nei pusė apklaustųjų pažymi, kad vaikai retai kada geba tai atlikti. Kai kurie jų dėl žemos savivertės pernelyg nuvertina, o kiti – pervertina savo jėgas.

11 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie vaikų savarankiškumo įgūdžių raišką (2) (N = 82)

Daugiau nei pusė apklaustųjų akcentuoja vaikų savarankiškumą, atliekant namų ruošos darbus (11 pav.). Išryškėjo gana dviprasmiška nuomonė dėl vaikų gebėjimo naudotis buitine technika – šiek tiek mažiau nei trečdalis apklaustųjų teigė, kad vaikai retai kada susidoroja su buitine technika, jos funkcijomis, tuo tarpu daugiau nei trečdalis respondentų teigė, kad vaikams nekyla problemų ir jie dažnai susi-

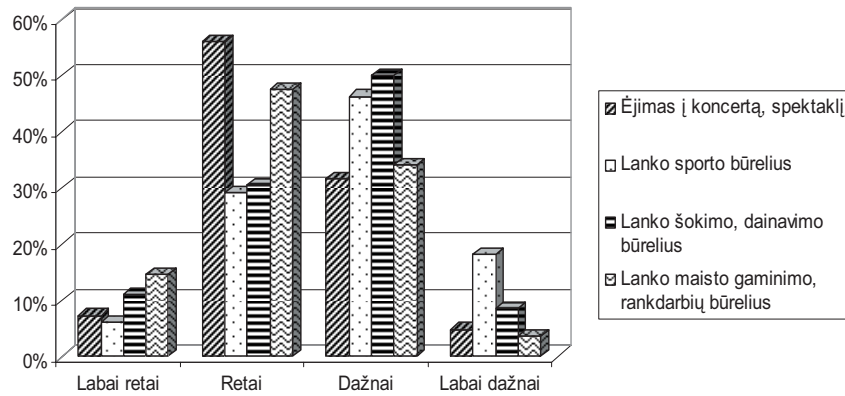
tvarko savarankiškai, be kitų pagalbos. Tyrimo metu išryškėjo didelė problema – negebėjimas tvarkytis su pinigais bei naudotis įvairiomis paslaugomis (banko, darbo biržos ir pan.). Tokią tendenciją atskleidė tiriamųjų pateiktos nuomonės. Didžioji dalis teigė, kad vaikai retai kada geba tinkamai susitvarkyti su pinigais.

12 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie vaikų neformaliąją veiklą (1) (N = 82)

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog dominuoja pasyvios VGN auklėtinų laisvalaikio leidimo formos. Labai dažnai vaikai laisvą laiką leidžia žiūrėdami televizorių, žaisdami kompiuterinius žaidimus, klausydami muzikos. Tokią nuomonę pateikė daugiau nei pusė apklausos dalyvių. Daugumos respondentų nuomone, piešimas yra viena mėgiamiausių ir aktua-

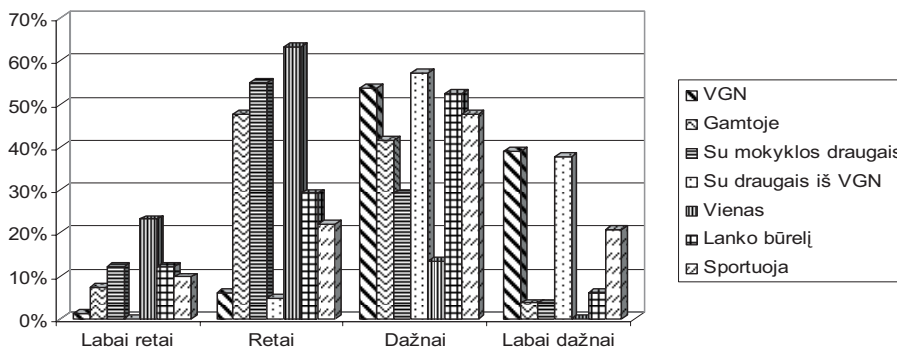
liausių vaikų laisvalaikio praleidimo formų, kuri itin svarbi jų kūrybiškumui, saviraiškai puoselėti. Tik dešimtadalis respondentų teigė, kad vaikai dažnai skaito knygas. Tuo tarpu daugiau nei pusės tiriamųjų nuomone, vaikai retai savo laisvo laiko metu pasirenka knygų skaitymą, kaip mėgiamą laisvo laiko praleidimo alternatyvą.

13 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie vaikų neformalią veiklą (2) (N = 82)

Pusė respondentų teigė, kad vaikai dažnai lanko šokio, dainavimo ar sporto būrelius (13 pav.). Pusės tyrime dalyvavusių respondentų teigimu, vaikai retai kada lanko maisto gaminimo, rankdarbių būrelius. Šie duomenys išryškina ir tai, kad vis dėlto yra didelis pavojus dėl vaikų socialinės atskirties, nes vis daugiau jų renkasi virtualųjį pasaulį, kuris sukuria pa-

trauklesnę erdvę ir skatina norą kuo daugiau laiko praleisti šiame nei realiame gyvenime. Nors trečdalis respondentų teigė, kad globos namų auklėtiniai dažnai lankosi spektakliuose, koncertuose, vis dėlto daugiau nei pusė jų teigė, kad vaikai retai užsiima šia veikla. Retai lankomi spektakliai, koncertai gali būti sietini su prasta globos namų materialine baze.

14 pav. VGN specialistų nuomonių pasiskirstymas apie vaikų neformalią veiklą (3) (N = 82)

Tyrimas atskleidė, kad vaikų globos namų auklėtiniai didžiąją savo laisvo laiko dalį praleidžia globos namuose (patvirtina tyrimo rezultatus dėl dominuojančių laisvalaikio praleidimo formų). Dažniausiai jie, kaip parodė daugiau nei pusės apklaustųjų pateikta nuomonė, laisvalaikį leidžia su draugais iš globos institucijos. Tai gali būti sietina su vis dar egzistuojančia neigiama nuostata dėl vaikų iš globos namų.

Daugumos respondentų nuomone, VGN auklėtinių socialiniai įgūdžiai skiriasi nuo globėjų šeimose augančių bendraamžių (1 lent.). Pastebėtina, kad atsiskleidė gana teigiamas specialistų požiūris į globėjus, į jų atliekamas pareigas. Nors dauguma respondentų teigė, kad VGN auklėtinių turimi socialiniai įgūdžiai skiriasi nuo globėjų šeimose gyvenan-

čių bendraamžių, kategorija „Nesiskiria“ atskleidžia prieštaringas dalies respondentų nuomones. Pastarųjų teigimu, visi vaikai yra lygūs pagal turimus socialinius įgūdžius. Šie respondentai akcentavo vaiką, kaip individą tik su jam būdingais bruožais, pomėgiais, siekiais. Tačiau daugumos respondentų nuomone, VGN auklėtinių turimi socialiniai įgūdžiai skiriasi nuo globėjų šeimose augančių bendraamžių, nes pastariesiems šeimoje skiriama daugiau dėmesio, vaikai mokosi iš teigiamo globėjų pavyzdžio, jiems sukurama harmoninga šeimos atmosfera, siekiama visapusiškos vaiko asmenybės brandos, įgyjant reikiamų socialinių įgūdžių. Specialistų nuomone, vaikams ypač trūksta savarankiškumo ir interakcinių įgūdžių.

1 lentelė. *Atskleistų kategorijų apie VGN ir globėjų šeimose gyvenančių jaunesniųjų paauglių turimų socialinių įgūdžių skirtumus sklaida pagal dažnį* (N = 82)

Kategorija	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Skiriasi	61	„<...> taip, skiriasi, globėjų šeimose yra sąlygos įgyti daugiau buitinių, ekonomikos planavimo įgūdžių“; „<...> žinoma, kad taip“; „<...> vaikai, gyvenantys globėjų šeimose, būna labiau pasitikintys savimi, savarankiškesni, moka geriau tvarkytis su pinigais“; „<...> manau, kad skiriasi, namuose įgyja daugiau gyvenimiškos patirties, sprendžiant problemas“; „<...> skiriasi, nes globėjai šeimose skiria daugiau dėmesio vaikams“; „<...> skiriasi, nes globotiniai daug ko išmoka iš globėjų“; „<...> taip, supratimas apie šeimą, jos kūrimą, vaikų auginimą ir auklėjimą“; „<...> čia vaikai neturi šeimos modelio“; „<...> skiriasi, nemoka valdyti pinigų“
Nesiskiria	21	„<...> nesiskiria, jei vaikas norės, įgis reikiamų įgūdžių“; „<...> didelio skirtumo nėra, jei vaikas yra žingeidus, atsakingas, siekiantis tobulėti, VGN įgyja gerus socialinius įgūdžius“; „<...> nelabai, jie auklėjami taip, kaip šeimoje“; „<...> labai priklauso nuo paties vaiko“.

Tyrimo metu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kokius bendriausius bruožus VNG auklėtiniams priskirtų juose dirbantys specialistai (2 lentelė).

2 lentelė. *Atskleistų kategorijų apie VGN auklėtiniams būdingus bruožus pasiskirstymas pagal dažnį* (N = 82)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Neigiami bruožai	Agresija, pyktis	29	„<...> būdinga stipri agresija“; „<...> agresyvūs dauguma vaikų“; „<...> pyktis ant viso pasaulio“
	Mokymosi motyvacijos stoka	20	„<...> mokymosi motyvacijos stoka“; „<...> nenoriai mokosi“; „<...> nenoriai atlieka namų darbų užduotis“; „<...> labai prasti pažymiai“
	Pasitikėjimo stoka	17	„<...> nepasitiki savo jėgomis“; „<...> nepasitiki savimi ir kitais žmonėmis“; „<...> nepasitiki priimamų sprendimų teisingumu“
	Kiti	124	„<...> drausmės, taisyklių pažeidinėjimai“; „<...> nenoras dirbti, viską gauti už ačiū“; „<...> apatiškai siūlomai veiklai“; „<...> daug meluoja“; „<...> nenori atsakyti už savo veiksmus ir elgesį“; „<...> nenori ir nemoka taupyti pinigų“; „<...> dėmesio siekimas neigiamais būdais“; „<...> sprendimai priimami atsižvelgiant į kitų nuomonę“; „<...> žema savivertė“
Teigiami bruožai	Aktyvumas	9	„<...> būdingas aktyvumas“; „<...> judrumas, sportiškumas“; „<...> aktyvūs sportinėje veikloje“
	Kiti	17	„<...> geba atlikti visus darbus“; „<...> naudotis įvairiomis priemonėmis“; „<...> domisi naujovėmis“; „<...> yra draugiški“

Aiškinantis VGN auklėtinių bendriausius bruožus, pastebėta, jog respondentai kur kas daugiau įvardijo neigiamų, o ne teigiamų bruožų. Kategorijos „Neigiami bruožai“ subkategorija „Agresija, pyktis“ patvirtina, kad vaikams išties trūksta savireguliacijos įgūdžių. Kita subkategorija – „Mokymosi motyvacijos stoka“ – įtikina, kad dėl patirtų įvairių gyvenimiškų traumų, vaikų vertybinė sistema yra gana iškraipyta, jie nesuvokia mokyklos lankymo, išsilavinimo svarbos, nes artimiausioje jo buvusioje aplinkoje (biologinėje šeimoje) mokymosi reikšmingumas nebuvo akcentuojamas. Tai gali būti sietina ir su subkategorija „Savęs pasitikėjimo stoka“. VGN augančių vaikų labai žema savivertė – jie netiki savo jėgomis, priimamais sprendimais, o tam tikros neigiamos patirties turėjimas turi įtakos vaiko nepasiti-

kėjimui ne tik savim, bet ir aplinkiniais, ypač suaugusiais. Subkategorijoje „Kiti“ labiausiai atsiskleidė tokie bruožai, kaip drausmės taisyklių pažeidinėjimai, nenoras padėti kitam, melavimas, abejingumas, atsakingumo stoka, negebėjimas pasakyti „ne“, žema savivertė ir pan. Kategorijos „Teigiami bruožai“ subkategorija „Aktyvumas“ parodo, jog, daugumos respondentų nuomone, globos namų auklėtiniai yra gana judrūs, aktyvūs, ypač sportinėje veikloje. Subkategorija „Kiti“ atspindi tokius bruožus, kaip draugiškumas, komunikabilumas, imlumas, domėjimasis naujovėmis, dosnumas ir pan.

Tyrimu siekta išsiaiškinti, kokie yra globos namus palikusių auklėtinių, specialistų nuomone, bendriausi integracijos socialiniame gyvenime bruožai (3 lentelė).

3 lentelė. *Atskleistų kategorijų apie VGN buvusių auklėtinių bendriausius integracijos socialiniame gyvenime bruožus pasiskirstymas pagal dažnį* (N = 82)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Neigiami bruožai	Negebėjimas tvarkyti materialinės bazės	45	„<...> sunkumai tvarkant biudžetą“; „<...> nemoka elgtis su pinigais“; „<...> negeba naudingai paskirstyti biudžetą“; „<...> netaupo jų“; „<...> dalis gyvena itin skurdžiai“
	Asmeninio gyvenimo sunkumai	18	„<...> sunkumai, tvarkant asmeninį gyvenimą“; „<...> nemoka tvarkyti asmeninio gyvenimo“; „<...> sunku sukurti pilnavertišką gyvenimą“; „<...> užmezga trumpalaikius santykius“; „<...> bendrauti sunku“.
	Negebėjimas naudotis įvairiomis paslaugomis	11	„<...> sunkumai tvarkant komunalines paslaugas“; „<...> ir kitas paslaugas (banko, buto mokesčiai)“
	Kiti	25	„<...> vaikinai turi reikalų su teisėsauga, o merginos greitai tampa mamomis“; „<...> savarankiškumo stoka“; „<...> sunku rasti darbo“; „<...> sunku sukurti šeimą, nes nematę tinkamo šeimos modelio“; „<...> gyvenime turi daug egoizmo“; „<...> ateities vizijos nematymas“; „<...> nepastovumas veikloje“; „<...> sunku pritapti visuomenėje, kitų grupėje“
Teigiami bruožai	Aukštesnio išsilavinimo siekimas	14	„<...> tęsia mokslą profesinėse mokyklose“; „<...> nori įgyti specialybę“; „<...> sunku integruotis aukštesiose mokyklose“
	Kiti	5	„<...> šeimos kūrimas“; „<...> noras ir pastangos tapti savarankiškais“; „<...> sudaro partnerystę“

Tyrimu nustatyta, kad VGN palikusiems auklėtiniams vis dėlto labiau būdingi negatyvūs integracijos socialiniame gyvenime požymiai. Kategorijos „Neigiami bruožai“ subkategorija „Negebėjimas tvarkyti materialinės bazės“ įtikina, kad šie vaikai itin stokoja išlaidų ir pajamų tvarkymo įgūdžių. Kita subkategorija – „Asmeninio gyvenimo sunkumai“ patvirtina tai, kad auklėtiniams sunku sukurti pilnavertišką gyvenimą ne tik materialine, bet ir psichologine, socialine prasme. Pastebėtina tai, kad šiems vaikams būdingas trumpalaikių santykių užmezgimas. Subkategoriją – „Negebėjimas naudotis įvairiomis paslaugomis“ – būtų galima susieti su pirmąją subkategorija. Paaiškėjo, kad, palikę globos namus, auklėtiniai susiduria su sunkumais, tvarkydami komunalines paslaugas, nežino, į kurią instituciją kreiptis dėl tam tikros pagalbos, nes jie nepakankamai gerai informuoti apie atitinkamų institucijų teikiamas paslaugas. Subkategorijoje „Kiti“ labiausiai išryškėjo savireguliacijos įgūdžių stoka, kuomet VGN auklėtiniai negeba pasipriešinti kitų daromai neigiamai įtakai ir dažnai (ypač vaikinai) išitraukia į nusikaltamą veiklą. Žinoma, tai gali būti sietina ir su subkategorija „Negebėjimas tvarkyti materialinės bazės“, kai vaikai, kartais, negalėdami patenkinti savo fiziologinių poreikių ir neturėdami artimųjų, kurie jiems padėtų, neturi kitos išeities, kaip elgtis ne pagal visuomenėje numatytas elgesio normas ir peržengti ne tik moralės, bet ir įstatymų ribas. Tyrimo metu VGN specialistai įvardijo ir teigiamų VGN palikusių auklėtinių integracijos socialiniame gyvenime bruožus.

Pastebėta tendencija, jog VGN auklėtiniai kartoja tokią patį gyvenimo būdą, kaip ir jų biologiniai tėvai.

Išvados

1. Svarbiausias vaiko globos organizavimo tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą artimiausioje šeimai aplinkoje, sudarant kokybiškas socialinių įgūdžių įgijimo, kaip sėkmingos socializacijos, sąlygas.
2. Ankstyva neigiama socializacijos patirtis, nepalankios sąlygos šeimoje, emocinių ryšių su biologiniais tėvais stoka ar jų praradimas sąlygoja tam tikrų turimų socialinių įgūdžių lygį, o tai sumažina sėkmingos socializacijos galimybes.
3. Socialinių įgūdžių raiškos ypatumų tyrimo rezultatai parodė, kad globos namuose gyvenančių jaunesniųjų paauglių percepcinių, komunikacinių, interakcinių, veiklos ir bendradarbiavimo bei savarankiškumo įgūdžių lygis nėra aukštas.
4. Ypač išryškėjo interakcinių (konflikto sprendimo bei savireguliacijos) ir veiklos planavimo įgūdžių kur kas žemesnis lygis, lyginant su kitų įgūdžių grupėmis.
5. Tyrimo metu specialistai išreiškė gana prieštaringas nuomones dėl jų auklėtinių įgūdžių bendradarbiauti (dalyvauti grupės veikloje). Paaiškėjo gana aukštas globos namų auklėtinių turimų komunikacinių (kontakto užmezgimo) įgūdžių lygis.
6. Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad globos namų auklėtiniai stokoja savarankiškam gyvenimui.

mui būtinų įgūdžių, dėl to kyla didelių adaptacijos bei integracijos sunkumų savarankiškame socialiniame gyvenime.

Literatūra

1. Archard D., 2004, *Children: rights in childhood*. London: Routledge.
2. Braslauskienė R., 2002, Bešeimių vaikų socialinis-kognityvinis patyrimas globos institucijoje. *Tiltai*. Nr. 11. P. 11–15.
3. Litvinienė J., 2002, *Šeima – vaiko ugdymo institucija*. Klaipėda: KU leidykla.
4. *LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas*, 1996. Vilnius.
5. Pivorienė R. V., 2005, *Mūsų klasė*. Vilnius: Tyto alba.
6. Raudeliūnaitė R., Paigozina R., 2009, Vaikų, gyvenančių globos namuose ir pilnose šeimose, socialinių įgūdžių empirinis tyrimas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 4 (25). P. 169–175.
7. Raudeliūnaitė R., Paigozina R., 2009, Vaikų, gyvenančių globos namuose, socialinių įgūdžių raiškos ypatumai. *Socialinis darbas*. Nr. 8 (1). P. 138–145.
8. Samašonok K., Žukauskienė R., Gudonis V., 2006, Paauglių, gyvenančių globos institucijose ir pilnose šeimose, kognityvinių strategijų ir elgesio bei emocinių problemų ypatumai. *Socialinis darbas*. Nr. 5 (2). P. 45–53.

FEATURES OF SOCIAL SKILLS OF YOUNGER ADOLESCENTS IN RESIDENTIAL CARE INSTITUTIONS

Kristina Gončerovaitė, Aušrinė Gumuliauskienė

Summary

Historically and traditionally, child care has always been a sensitive and urgent public issue, inseparable from compassion and altruistic aid to a close person. Statistics show that every year more and more children from dysfunctional families are given state custody.

Recently, our country focuses on social integration of children, who are living at care homes, in society. In this context, great significance is given to individual social skills, because through their development a child improves individual social functioning capabilities, he is enabled to participate efficiently in social activities and fully in our society. *The object of the study is* social skills of young adolescents (12-14 years) at care home. *The aim of the study is* to explore child care home experts' opinion about the young adolescents' (12-14 years) social skills peculiarities. For this study a questionnaire was used to gather empirical data, it was distributed to professionals working at child care home. There were 82 respondents included in this study. The study was conducted at Radviliškis, Šiauliai and Kuršėnai care homes.

Analysis of research data has shown that still insufficient attention is given to development of social skills of children at care home. Young adolescents do not have adequately developed perceptual, communicative, and interactional activities and cooperation, their self-sufficiency skill level is low. Furthermore, passive forms of leisure while having free time are chosen. Qualitative analysis of the results of empirical research has revealed that pupils who already left the care home because they are of age are characterized by negative features of social life, they have great difficulties in adaptation and social integration in society.

Keywords: social skills, perceptual skills, communicative skills, interactional skills, planning skills, organization and evaluation, working group, self-sufficiency skills.

GLOBOS INSTITUCIJŲ JAUNESNIŲJŲ PAAUGLIŲ SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ RAIŠKOS YPATUMAI

Kristina Gončerovaitė, Aušrinė Gumuliauskienė

Santrauka

Istoriškai ir tradiciškai vaiko globa visada buvo jautri ir aktuali visuomenės problema, kuri neatsiejama nuo galtingumo ir altruistinės pagalbos artimui. Statistika rodo, kad kasmet vis daugiau vaikų iš nedarnių šeimų suteikiama valstybės globa.

Pastaruoju metu mūsų šalyje dėmesys sutelktas į globos namų auklėtinių socialinę integraciją visuomenėje. Šiame kontekste daug dėmesio teikiama asmens socialiniams įgūdžiams, nes pastarųjų ugdymas pagerina asmens socialinio funkcionavimo galimybes, sudaro sąlygas jam efektyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje, tapti pilnaverčiu visuomenės nariu. Šio tyrimo objektas – globos namų jaunesniųjų paauglių (12–14 m.) socialiniai įgūdžiai. *Tyrimo tikslas* – ištirti vai-

kų globos namų specialistų nuomonę apie globos namų jaunesniųjų paauglių (12–14 m.) socialinių įgūdžių raiškos ypatumus. Tyrime dalyvavo 82 respondentai, tyrimas atliktas remiantis klausimynu, skirtu vaikų globos namuose dirbantiems specialistams. Tyrimas atliktas Radviliškio, Šiaulių ir Kuršėnų vaikų globos namuose.

Apibendrinus tyrimo duomenis, paaiškėjo, kad socialiniams įgūdžiams globos namuose ugdyti kol kas neskiriama pakankamai dėmesio, kadangi globos namuose gyvenančių jaunesniųjų paauglių percepcinių, komunikacinių, interakcinių, veiklos ir bendradarbiavimo bei savarankiškumo įgūdžių lygis nėra aukštas. Išryškėjo jaunesniųjų paauglių pasyvių laisvalaikio praleidimo formų pasirinkimas. Atlikus kokybinę empirinio tyrimo rezultatų analizę, atsiskleidė, jog globos namus palikusiems auklėtiniams būdingi negatyvūs integracijos socialiniame gyvenime bruožai, labai sunki pastarųjų adaptacija ir integracija visuomenėje.

Prasminiai žodžiai: socialiniai įgūdžiai, percepciniai, komunikaciniai, interakciniai, veiklos planavimo, veiklos organizavimo ir vertinimo, darbo grupėje, savarankiškumo įgūdžiai.

Įteikta 2011-05-30